

**Europos migracijos tinklas
Lietuvos nacionalinis informacijos
centras**

**APYKAITINĖ IR LAIKINOJI
MIGRACIJA**

Vilnius, 2010

Turinys

1. Įžanga: tikslas ir metodologija.....	3
1.1. Tikslas	3
1.2. Metodologija.....	3
1.3. Apibrėžtys.....	4
1.3.1. ES naudojami apibrėžimai	4
1.3.2. Lietuvoje naudojamos apibrėžtys	6
2. Požiūris į apykaitinę ir laikinąją migraciją.....	9
2.1. Nacionalinė imigracijos politika	9
2.2. Teisinis imigracijos reguliavimas	10
2.3. Apykaitinės migracijos potencialo panaudojimas Lietuvoje.....	13
2.4. Laikinosios ir apykaitinės migracijos privalumai ir trūkumai	16
2.5. Bendradarbiavimas su trečiosiomis valstybėmis	18
2.6. Kiti aspektai	20
3. Duomenys apie apykaitinę ir laikinąją migraciją.....	20
4. Išvados.....	24
Literatūros sąrašas.....	26

1. Įžanga: tikslas ir metodologija

Plečiantis globalizacijai didėja valstybių ūkio integracija, intensyviau naudojamos transporto priemonės, leidžiančios sumažinti atstumus tarp įvairių pasaulio valstybių, pažangių informacinių technologijų dėka atsiranda vis daugiau komunikacijos per valstybių sienas galimybių, didėja visuomenių atvirumas. Tai lemia ir tarptautinės migracijos modelių transformaciją. Intensyvěja gyventojų mobilumas, migrantai vis dažniau iš vienos valstybės į kitą persikelia ne visam laikui, dėl įvairių priežasčių ir veiklos užsienio valstybėje gyvena laikinai ir vis trumpesnę laiką, išlaikydami savo kilmės šalį pagrindine savo gyvenamąja vieta ar periodiškai į ją grįždami. Dėl to kinta laikinosios tarptautinės migracijos rūšys, formuojasi naujas migracijos modelis – apykaitinė migracija.

1.1. Tikslas

Plačiąją prasme šia studija atsiliepiama į Stokholmo programos „*Atvira ir saugi Europa piliečių labui ir saugumui*“ kvietimą analizuoti apykaitinės migracijos reiškinį ir potencialą šalyse narėse. Žvelgiant siauriau, ši studija siekia pateikti laikinos ir apykaitinės migracijos sampratą ir esamą teisinį reguliavimą Lietuvoje bei pateikti šių migracijos formų vertinimą ir esamus statistinius duomenis. Analizuojamas laikotarpis apima 2004-2009 metus. Studijos struktūra atitinka Europos migracijos tinklo (EMN) parengtų specifikacijų reikalavimus ir tuo pačiu atsižvelgia į Lietuvos kontekstą. Svarbu taip pat paminėti, kad apykaitinė migracija mažai nagrinėta Lietuvoje, todėl šia studija taip pat bus siekiama atkreipti politikų dėmesį į apykaitinę migraciją kaip skatintiną ir naudingą teisėtos migracijos formą, paremtą bendradarbiavimu su trečiosiomis šalimis, ir pradėti diskusijas šia tema.

1.2. Metodologija

Ruošiant šią studiją buvo naudojami du pagrindiniai duomenų rinkimo metodai – įstatymų ir kitų teisės aktų analizė bei Vidaus reikalų ministerijos, Migracijos departamento prie Vidaus reikalų ministerijos ir Lietuvos darbo biržos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos pareigūnų ekspertiniai vertinimai.

Lietuva nekaupia statistinės informacijos, kuri padėtų atskleisti apykaitinę migraciją, todėl šioje studijoje bus pateikti tik bendri statistiniai duomenys apie laikiną imigraciją.

1.3. Apibrėžtys

1.3.1. ES naudojami apibrėžimai

EMN „*Migracijos ir prieglobsčio terminų žodynas*“ migraciją skirsto į laikinąją, pastoviąją (nuolatinę) ir apykaitinę.

Laikinoji migracija apibrėžiama kaip migracija turint konkretų motyvą ar tikslą (dirbti, mokytis, susijungti su šeima ir pan.), po kurios grįžtama į kilmės valstybę arba persikeliama toliau, į kitą valstybę.

Pastovioji (nuolatinė) migracija – tai migracija, kurios tikslas yra nuolat apsistoti tikslo valstybėje. Nuo laikinosios migracijos pastoviąją skiria laiko parametras.

Apykaitinė migracija bendraja prasme gali būti suprantama kaip migracijos ciklas, kurį sudaro migranto išvykimas iš savo kilmės valstybės, apsistojimas tam tikram laikui kitoje valstybėje, sugrįžimas į savo kilmės valstybę ir pakartotinis vykimas į užsienio valstybę. Migrantas nesiekia ilgesniam laikui apsigyventi užsienyje – į kitą valstybę jis vyksta konkrečiam tikslui (dirbti, tvarkyti verslo reikalus, mokytis ar pan.), o pasiekęs tikslo sugrįžta namo, tačiau gali ir vėl išvykti į tikslo valstybę.

EMN terminų žodyne apykaitinė migracija skirstoma į dvi pagrindines formas¹:

- trečiųjų valstybių piliečių, teisėtai gyvenančių ES valstybėse narėse, migracija. Ši migracijos forma suteikia trečiosios valstybės piliečiui galimybę užsiimti veikla savo kilmės valstybėje, bet išlaikyti ES gyventojų statusą. Tokia apykaitinės migracijos forma galėtų įtraukti verslininkus, kurie dirba ES valstybėje narėje ir nori pradėti tam tikrą veiklą kilmės ar kitoje trečiojoje valstybėje, mokslininkus ar daktarus, kurie dalį savo profesinės veiklos atlieka ne ES valstybėje narėje taip paremdami savo kilmės valstybę. Tai jiems sudaromos sąlygos išsaugoti ES valstybės narės gyventojų statusą dalį savo veiklos atliekant kitoje ne ES valstybėje.
- Trečiųjų valstybių piliečių, gyvenančių ne ES valstybėje narėje, apykaitinė migracija. Apykaitinė migracija tokiems asmenims galėtų suteikti galimybę atvykti į ES laikinai dirbti, mokytis ar užsiimti kita teisėta veikla su sąlyga, kad pasibaigus jų teisėto buvimo ES valstybėje narėje laikui, jie grįžtų į savo kilmės valstybę. Apykaitiškumas galėtų būti užtikrintas, pavyzdžiui, suteikiant jiems tam tikrą privilegijų ar lengvatų grįžti į ES

¹ COM(2007) 248 galutinis.

valstybę narė, kurioje jie gyveno. Ši migracijos forma apimtų trečiųjų šalių piliečius, kurie į ES atvyksta laikinam darbui, mokytis, įgyti tam tikros kvalifikacinės patirties, kurie norėtų ES valstybėje narėje atlikti tam tikrą mokslo projektą, kurie atvyksta savanoriauti ir pan.

Siekiant apibūdinti apykaitinę migraciją, reikia pasižiūrėti į jos esmę – migracijos ciklus. Apykaitinės migracijos ciklą sudaro migranto išvykimas iš savo kilmės valstybės, apsisistojimas tam tikram laikui kitoje valstybėje, sugrįžimas į savo kilmės valstybę ir pakartotinis vykimas į užsienio valstybę. Migrantas nesiekia ilgesniam laikui apsigyventi ES teritorijoje – į kitą ES valstybę narę jis vyksta konkrečiam tikslui (dirbti, tvarkyti verslo reikalus, mokytis ar pan.), o pasiekęs tikslo sugrįžta namo.

Apykaitinė migracija kaip procesas gali būti tiek spontaniška, tiek valdoma. Spontaniška apykaitinė migracija gali pasireikšti tada, kai teisės aktais migrantams sudaromos mobilumo galimybės. Iš kitos pusės, valdoma apykaitinė migracija gali vykti per valstybės įgyvendinamus specifinius projektus arba programas. Pavyzdžiui, Europos Sąjunga siekia skatinti trečiųjų valstybių piliečių apykaitinę migraciją tarp Europos Sąjungos valstybių narių ir trečiųjų valstybių, plėtodama tam skirtus projektus.

Nei tarptautinėje, įskaitant ir Europos Sąjungos, nei Lietuvos Respublikos teisėje nėra nustatytos universalios apykaitinės migracijos apibrėžties. Jos sąvoka yra pateikta tik 2007 m. Europos Komisijos komunikate „Dėl apykaitinės migracijos ir Europos Sąjungos bei trečiųjų šalių judumo partnerysčių“ . Jame apykaitinę migraciją siūloma apibrėžti kaip „migracijos, valdomos taip, kad būtų galimas tam tikro lygio legalus judumas abiem kryptimis tarp dviejų šalių, rūši“. Tai yra pakankamai plati apibrėžtis. Į ją galima sutalpinti ir tuos migrantus, kurie keliauja tarp valstybių bevizio vykimo pagrindu arba turėdami visas. Tačiau joje neatskleidžiama apykaitinės migracijos esmė (tikslas) ir apykaitumo laipsnis (dažnumas).

Kaip matome, apykaitinė migracija siekiama sudaryti daugiau galimybių trečiųjų šalių piliečiams judėti tarp ES valstybių narių ir trečiųjų valstybių. Skirtumas tarp laikinosios ir apykaitinės migracijos glūdi tame, kad apykaitinė migracija skatina ciklišką asmenų judėjimą pirmyn ir atgal tarp ES ir trečiųjų valstybių (atvyko-išvyko-atvyko-išvyko...), tuo tarpu laikina migracija yra vieno ciklo: atvyko-išvyko. Būtina atkreipti dėmesį, kad apykaitinė migracija nelaikomas mobilumas arba reguliarus važinėjimas pirmyn atgal, jeigu nesikeičia asmens gyvenamoji vieta (pvz., judėjimas per sienas).

1.3.2. Lietuvoje naudojamos apibrėžtys

„*Apykaitinės migracijos*“ sąvoka yra minima Lietuvos imigracijos politikos gairėse², tačiau ji nėra aiškiai apibrėžta. Lietuva nėra sukūrusi teisinio pagrindo, kurio tikslas būtų skatinti užsieniečių apykaitinę migraciją, t.y. palengvinti pakartotinį užsieniečių atvykimą į Lietuvą. Pats terminas „apykaitinė migracija“ buvo sukurtas lietuvių vertėjų, kurie turėjo išversti anglišką terminą, versdami Europos Sąjungos dokumentus.

Pagal Lietuvos teisę³ migracija taip pat gali būti skirstoma į laikinąją ir pastoviąją (nuolatinę), kuomet laikinoji apima migraciją ribotam laikui turint tam tikrą tikslą, o pastovioji – visam laikui su tikslu apsistoti nuolat. Didžioji dalis Lietuvoje taikomų užsieniečių atvykimo schemų siejasi su laikinosios migracijos sąvoka. Būtent, jos orientuotos į tai, kad užsienietis atvyktų į Lietuvą joje pabūti ar pagyventi paprastai iš anksto apibrėžtą laiką, o po to, jeigu nėra galimybių pratęsti buvimą ar įgyti ilgalaikio gyventojų statusą, išvyktų iš Lietuvos.

Laikinoji migracija Lietuvoje gali būti dviejų formų – atvykimas *pabūti Lietuvoje trumpą laiką* arba *laikinas apsigyvenimas Lietuvoje*. *Buvimas nuo gyvenimo* Lietuvoje, iš esmės, atskiriami pagal tai, kokį dokumentą turi užsieniečiai. Jeigu užsieniečiai turi Šengeno ar nacionalinę ilgalaikę vizą arba atvyksta be vizų, kai užsieniečiams taikomas bevizis atvykimo režimas, jie „būna“ Lietuvoje. Paprastai toks buvimas netrunka ilgiau nei 3 mėnesius per pusę metų⁴, tačiau nacionalinę ilgalaikę vizą gavę užsieniečiai Lietuvoje gali būti iki 12 mėnesių. Šių trečiųjų valstybių piliečiai, kurie tik „būna“ Lietuvoje, nelaikomi Lietuvos gyventojais ir neįtraukiami į gyventojų apskaitą⁵. Tokie asmenys nelaikomi imigrantais ir pagal Europos Sąjungos teisę⁶, nes jų buvimo laikas neviršija 12 mėn. Nacionalinė viza jos galiojimo metu suteikia teisę užsieniečiui judėti tarp Lietuvos ir kitos trečiosios valstybės. Leidimai laikinai gyventi Lietuvoje išduodami tiems užsieniečiams, kurie Lietuvoje nori gyventi ilgiau nei 3 mėnesius. Leidimai gyventi išduodami užsieniečio veiklos Lietuvoje laikotarpiui, bet paprastai ne ilgesniam nei 1 metų terminui, o po to gali būti pratęsimi. Leidimus laikinai gyventi

² Žin., 2008, Nr. 143-5706.

³ Pagrindinis įstatymas, reglamentuojantis užsieniečių teisinę padėtį Lietuvoje – įstatymas „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ (Žin., 2004, Nr. 73-2539).

⁴ Toks yra didžiausias leistinas Šengeno vizos galiojimo ar buvimo Šengeno erdvėje be vizos, kai tai leidžiama, laikas.

⁵ Pagal Gyvenamosios vietos deklaravimo įstatymą (Žin., 1998, Nr. 66-1910) gyvenamąją vietą Lietuvoje turi deklaruoti tik tie užsieniečiai, kurie turi leidimą gyventi Lietuvoje ir kurie Lietuvoje apsigyvena ilgesniam nei 6 mėnesių laikotarpiui.

⁶ Pagal 2007 m. liepos 11 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentą (EB) Nr. 862/2007 dėl Bendrijos migracijos statistikos ir tarptautinės apsaugos statistikos imigrantais vadinami asmenys, kurie perkelia savo nuolatinę gyvenamąją vietą į kitos valstybės teritoriją ilgesniam kaip 12 mėnesių laikotarpiui.

turintys užsieniečiai jau patenka į Lietuvos gyventojų apskaitą, todėl gali būti vadinami „tikraisiais“ laikiniais migrantais.

Laikinoji migracija gali būti skirstoma į:

- Migraciją vykstančią ES viduje. Asmenims ES viduje taikomos laisvo judėjimo nuostatos⁷ ir jie šioje studijoje neanalizuojami.
- Migraciją, vykstančią per ES išorės sieną tarp Lietuvos ir trečiųjų valstybių. Ši migracijos rūšis apima Europos Sąjungos valstybių narių (tarp jų ir Lietuvos) piliečių ir jų šeimos narių, kurie yra trečiųjų šalių piliečiai, migraciją⁸ bei trečiųjų šalių piliečių migraciją⁹.

Pažymėtina, kad Europos Sąjungos migracijos politikos kontekste daugiausia dėmesio skiriama trečiųjų valstybių piliečių apykaitinei migracijai.

Apykaitinė migracija minima viename Lietuvos Respublikos teisės akte – Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2008 m. gruodžio 3 d. nutarimu Nr. 1317 patvirtintose Lietuvos imigracijos politikos gairėse¹⁰. Lietuvos imigracijos politikos gairėse pažymėta, kad „būtina pasinaudoti apykaitinės migracijos teikiamomis galimybėmis, siekiant, kad trečiųjų šalių piliečiai, pageidaujantys dirbti Lietuvos Respublikoje, sugrįžtų į savo kilmės valstybę. Tikslinga nustatyti, kad trečiųjų šalių piliečiai, dalyvaujantys apykaitinėje migracijoje, neturėtų galimybių pasilikti gyventi Lietuvos Respublikoje pasikeitus situacijai Lietuvos Respublikos darbo rinkoje“.

Lietuvos imigracijos politikos gairėse panaudota „apykaitinės migracijos“ sąvoka suprantama greičiau kaip vienas migracijos ciklas: užsieniečių darbuotojų laikinas atvykimas į Lietuvą ir grįžimas į kilmės valstybes. Toks apykaitinės migracijos suvokimas artimesnis „grįžtamosios migracijos“, kuri suprantama kaip vienas migracijos ciklas (atvyko-išvyko) sąvokai.

Apykaitinės migracijos apibrėžtį nustatyti būtų svarbu tada, jeigu valstybė siektų valdyti šios migracijos rūšį. Atsižvelgiant į Lietuvos kontekstą, Europos Komisijos pasiūlytą apykaitinės migracijos apibrėžtį būtų galima praplėsti, papildyti papildomais požymiais ir apibrėžti kaip „migracijos,

⁷ Pagal 2004 m. balandžio 29 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą 2004/38/EB dėl Europos Sąjungos piliečių ir jų šeimos narių teisės laisvai judėti ir gyventi valstybių narių teritorijoje ir 1968 m. spalio 15 d. Tarybos reglamentą Nr. 1612/68 dėl laisvo darbuotojų judėjimo Bendrijoje.

⁸ Jiems galioja tos pačios laisvo asmenų judėjimo nuostatos, kai vykstama į savo kilmės valstybę, o kai vykstama į trečiąją valstybę – tos valstybės nacionalinės imigracijos taisyklės.

⁹ Jiems, vykstantiems į Europos Sąjungos valstybes nares, taikomos valstybių narių nacionalinės imigracijos taisyklės. Jeigu migrantai teisėtai gyvena Europos Sąjungos valstybėje narėje ir grįžta į savo kilmės valstybę, jie į tą valstybę turėtų būti įleidžiami be jokių formalumų

¹⁰ Žin., 2008, Nr. 143-5706.

valdomos taip, kad būtų galimas tam tikro lygio legalus judumas abiem kryptimis tarp dviejų šalių, rūši, kai vykimo į kitą valstybę tikslas nėra apsigyvenimas joje ir buvimo toje valstybėje trukmė neviršija terminų, pagal kuriuos įgyjama teisė laikinai ar nuolat gyventi, o išvykimo valstybėje yra išsaugoma teisė sugrįžti į ją gyventi“.

Nuo laikinosios migracijos apykaitinė skiriasi tuo, kad apykaitinės migracijos metu asmuo nuolatos juda tarp dviejų – kilmės ir paskirties – valstybių (pvz., kelis metus iš eilės, atėjus sezonui, vyksta dirbti laukų darbus, o sezonui pasibaigus grįžta namo). Laikinosios migracijos atveju užsienietis pakartotinai į užsienio valstybę neišvyksta ar neplanuoja išvykti.

Apykaitinę migraciją nuo kitų migracijos formų – laikinos ir nuolatinės – galima atskirti ir pagal vykimo į kitą valstybę tikslus. Jei migrantas persikelia iš savo valstybės į kitą valstybę, siekdamas joje apsigyventi (pavyzdžiui, dėl šeimos susijungimo), arba kitu tikslu, kuris vėliau vis tiek perauga į tikslą apsigyventi (pavyzdžiui, migrantas pagal studentų mainų programą išvyksta studijuoti į kitą valstybę, tačiau ten sukuria šeimą ir siekia apsigyventi šiuo tikslu), toks migracijos modelis gali būti priskiriamas prie laikinos migracijos. Laikina migracija gali peraugti į nuolatinę, kai migrantas ne savo kilmės valstybėje pragyvena atitinkamą laikotarpį ir atitinka kitus reikalavimus, suteikiančius jam ar jai teisę nuolat gyventi, o vėliau ir įgyti tos valstybės pilietybę. Jei migrantas persikelia gyventi į kitą valstybę dėl etninės kilmės (pavyzdžiui, lietuvis turi teisę sugrįžti į savo etninę valstybę – Lietuvą ir joje apsigyventi), toks migracijos modelis gali būti priskirtas ir prie nuolatinės (negrižtamos) migracijos.

Migrantų integracijos į visuomenę laipsnis taip pat gali būti svarbus požymis, nurodantis skirtumą tarp apykaitinės ir laikinos ar nuolatinės migracijos. Apykaitinėje migracijoje dalyvaujančio užsieniečio integracijos į priimančiosios šalies gyvenimą būtų mažiausias, o nuolatinio migranto – didžiausias.

Migracijos formas galima atskirti ir pagal teisinį statusą, kurį jos leidžia pasiekti. Apykaitinės migracijos metu užsienietis išlieka laikinu migrantu ir neįgyja teisės į nuolatinio gyventoją statusą¹¹. Laikinos migracijos atveju užsienietis, užsienio valstybėje pragyvenęs atitinkamą laikotarpį, gali tapti nuolatinio tos valstybės gyventoju. Nuolatinė migracija būna tada, kai užsienietis įgyja galimybę tapti valstybės, kurioje gyvena, piliečiu. Šiai migracijai būdingas didesnis integracijos į vietos visuomenę laipsnis ir aiškesnis ryšių su kilmės valstybe susilpnėjimas.

¹¹ Lietuvoje nuolatinio gyventoją statusas paprastai suteikiamas užsieniečiams, kurie Lietuvoje be pertraukos išgyvena 5 metus.

Apykaitinė migracija, kai nėra tikslo jos valdyti valstybėje, nesunkiai gali perraugti į kitas migracijos formas – laikiną arba nuolatinę migraciją.

2. Požiūris į apykaitinę ir laikinąją migraciją

2.1. Nacionalinė imigracijos politika

Lietuvos požiūris į apykaitinę migraciją pateiktas vieninteliame strateginiame migracijos politikos dokumente – jau minėtose Lietuvos imigracijos politikos gairėse. Jose yra akcentuojama, kad „būtina pasinaudoti apykaitinės migracijos teikiamomis galimybėmis, siekiant, kad trečiųjų valstybių piliečiai, pageidaujantys dirbti Lietuvos Respublikoje, sugrįžtų į savo kilmės valstybę. Tikslinga nustatyti, kad trečiųjų valstybių piliečiai, dalyvaujantys apykaitinėje migracijoje, neturėtų galimybių pasilikti gyventi Lietuvos Respublikoje pasikeitus situacijai Lietuvos Respublikos darbo rinkoje“. Dauguma kitų gairių nuostatų skirtos laikinajai migracijai, atspindint galiojančią teisinę bazę ir situaciją Lietuvos darbo rinkoje, politiniame, visuomeniniame gyvenime.

Taigi Lietuvos imigracijos politika koncentruojasi ties laikinąja migracija¹², o apykaitinė migracija išlieka teorinių diskusijų erdvėje. Tačiau apykaitinę migraciją skatinančios sąlygos turės būti sudarytos įgyvendinant naująsias ES iniciatyvas¹³.

Apibendrintai galima teigti, kad Lietuvoje į užsieniečių imigraciją žiūrima kaip į instrumentą, skirtą patenkinti darbo rinkos poreikius, pritraukti užsienio investicijas ir kvalifikuotus specialistus. Va Vyriausybė stengiasi prisitaikyti prie darbo rinkos poreikių ir sudaryti galimybes įdarbinti užsieniečius, jeigu reikiamo darbuotojo negalima rasti Lietuvoje ar kitoje ES valstybėje, tačiau užsieniečių darbuotojų pritraukimu rūpinasi patys darbdaviai. Pagrindinis valstybės rūpestis – užtikrinti, kad nebūtų pažeistos teisėto atvykimo, buvimo ir gyvenimo Lietuvoje taisyklės. Atvykusių užsieniečių laikinas gyvenimas Lietuvoje turėtų baigtis arba išvykimu, įgyvendinus užsieniečiui iškeltus uždavinius, arba gilesne integracija ir statuso pakeitimu – iš laikino į nuolatinį Lietuvos gyventoją. Šis požiūris į migraciją pastaraisiais metais nesikeitė, tik palaipsniui buvo lengvinamos imigracijos procedūros, atsižvelgiant į vietinės rinkos poreikius.

¹² Plačiau apie Lietuvos imigracijos politiką, jos privalumus ir trūkumus skaitykite Europos migracijos tinklo Lietuvos informacijos centro, Tarptautinės migracijos organizacijos Vilniaus biuro ir Lietuvos socialinių tyrimų centro studijoje „Darbuotojų užsieniečių imigracija į Lietuvą: dabartis ir žvilgsnis į ateitį“ (Vilnius, 2010).

¹³ Aukštos kvalifikacijos darbuotojų direktyva 2009/50/EB, kuria nustatoma „atvirkštinės“ apykaitinės migracijos galimybė; taip pat naujausias Europos Komisijos pasiūlymas dėl sezoninių darbuotojų direktyvos (KOM(2010) 379 galutinis), pagal kurį valstybės sezoniniams darbuotojams turėtų nustatyti paprastesnę pakartotinio atvykimo tvarką.

Būtina pažymėti, kad Lietuvos imigracijos politikos gairės buvo patvirtintos Lietuvoje prasidėjus ekonominei krizei. Iš esmės, gairės realiaame gyvenime pasitvirtino – Lietuvoje dirbę užsieniečiai grįžo į savo kilmės valstybes, o naujai atvykusių užsieniečių skaičius drastiškai sumažėjo. Be to, būtina atkreipti dėmesį į tai, kad, keičiantis ekonominei situacijai Lietuvoje, nelegalių migrantų padidėjimo reiškinio valstybėje neužfiksuota. Todėl darytina išvada, kad tinkamai valdant migracijos srautus, bendradarbiaujant su trečiosiomis valstybėmis, galima išvengti neigiamų migracijos pasekmių.

Žvelgiant į perspektyvą, Lietuva turėtų naujai įvertinti apykaitinės migracijos teikiamą naudą, ypač prognozuojant ūkio plėtros kryptis. Apykaitinės migracijos nauda Lietuvai būtų žymiai didesnė, jeigu būtų laikomasi tokių principų:

1. Politika apykaitinės migracijos srityje turi būti selektyvi ir greitai reaguojanti į valstybės ūkio raidos tendencijų pasikeitimus. Į Lietuvą turėtų būti pritraukti tik tokie trečiųjų valstybių piliečiai, kurie realiai savo indėliu atneštą naudą valstybei;

2. Reikia sudaryti teises prielaidas apykaitinei migracijai – numatyti pakankamai paprastas, aiškias taisykles, kuo trumpesnes procedūras ir nedidelę administracinę naštą valstybės institucijoms. Apykaitinė migracija galėtų veikti kaip tam tikras „testas“. Užsieniečiams, kurie Lietuvoje gyveno kelis kartus darbo, studijų, verslo ar kitais tikslais, susipažino su šalies kultūra ir kalba, galėtų būti sudaromos lengvesnės sąlygos pratęsti arba atnaujinti savo gyvenimą Lietuvoje.

3. Apykaitinės migracijos modelis galėtų būti taikomas tam tikros grupės užsieniečiams, pavyzdžiui, studentams ar profesijū, kurių Lietuvoje nuolat trūksta, atstovams. Šiems trečiųjų šalių piliečiams galima palengvinti pakartotinį atvykimą į Lietuvą;

4. Valstybės institucijos turėtų siekti geriau bendradarbiauti arba derinti interesus su darbdaviais, verslo atstovais, mokymo įstaigomis bei kitomis organizacijomis, užtikrindamos ūkio subjektų poreikius pasitelkti papildomas darbo jėgas iš trečiųjų valstybių, parengti specialistų trečiosioms valstybėms pagal suderintą su jomis poreikį ir kt.;

5. Būtina skatinti atvirumą teisėtai apykaitinei migracijai ir stiprinti neteisėtos migracijos prevenciją, užtikrinti neteisėtų migrantų veiksmingą gražinimą į kilmės valstybes.

2.2. Teisinis imigracijos reguliavimas

Nė viena iš Lietuvoje realiai taikomų trumpalaikės imigracijos schemų negali būti siejamos su apykaitine migracija, nes migracija pagal šias schemas neturi pagrindinių apykaitinės migracijos elementų:

1. *Reikalavimas sugrįžti į kilmės valstybę.* Nė pagal vieną imigracijos schemą nereikalaujama sugrįžti į kilmės valstybę. Vertinamas tik vienas elementas: ar užsienietis išvyko, ar neišvyko iš Lietuvos¹⁴.

Vienintelės išimty – ilgalaikė nacionalinės (D) viza¹⁵ bei ateityje planuojami išduoti vietinio eismo per sieną leidimai¹⁶. Nacionalinė D viza išduodama užsieniečiams, kurie periodiškai atvyksta į Lietuvą dirbti, mokytis, ar užsiimti kita teisėta veikla, bet kurių pagrindinė gyvenamoji vieta yra užsienio valstybėje. Ši viza suteikia užsieniečiui teisę jos galiojimo metu atvykti ir būti Lietuvoje. Vietinio eismo per sieną leidimas bus išduodamas Baltarusijos ir Kaliningrado srities pasienio (50 km spinduliu) gyventojams. Jis suteiks teisę atvykti į apibrėžtą Lietuvos pasienio teritoriją ir būti joje iki 90 dienų per pusę metų. Nors nacionalinė viza ir vietinio eismo per sieną leidimas turi tam tikrą apykaitiškumo elementą, tačiau tokio užsieniečių judėjimo per valstybių sieną negalima vadinti migracija, nes realiai užsieniečiai neapsistoja Lietuvoje – jų gyvenamoji vieta išlieka užsienio valstybėje.

2. *Teisės gyventi ES valstybėje išsaugojimas, verčiantis veikla kilmės valstybėje.* Kaip jau minėta, pagal Lietuvos imigracijos schemas nesvarbu, kokiais tikslais ir į kurias valstybes užsieniečiai išvyksta iš Lietuvos. Svarbus tik laikotarpis, kurį užsienietis praleidžia ne Lietuvoje¹⁷, - viršiję nustatytas laiko ribas užsieniečiai gali prarasti teisę gyventi Lietuvoje.

Šiuo metu Lietuvos Respublikos Seimui pateiktas įstatymo „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ pakeitimo projektas, kuriame numatoma viena išimtis: įgyvendinant aukštos kvalifikacijos darbuotojų direktyvos (direktyva 2009/50/EB) 16 straipsnio 5 dalį aukštos profesinės kvalifikacijos užsieniečiams darbuotojams, kurie įrodytų, kad yra išvykę į savo kilmės valstybes dirbti, užsiimti kita teisėta veikla

¹⁴ Ilgalaikių gyventojų atveju, sprendžiant dėl leidimo nuolat gyventi panaikinimo, dar atsižvelgiama į tai, ar užsienietis išvyko į kitas Europos Sąjungos valstybes nares, ar į trečiąsias valstybes (įstatymo „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ 54 straipsnio 1 dalies 3 punktą).

¹⁵ Įstatymo „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ 17 straipsnio 5 dalis; tokių vizų kasmet išduodama labai nedaug.

¹⁶ Šis leidimas bus išduodamas Kaliningrado srities ir Baltarusijos Respublikos pasienio gyventojams, kai įsigalios Lietuvos Respublikos sutartis su Rusijos Federacija ir Baltarusijos Respublika dėl asmenų judėjimo per valstybių sieną.

¹⁷ Pagal įstatymo „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ 50 straipsnio 1 dalies 13 punktą leidimas laikinai gyventi panaikinamas, jeigu užsienietis išvyksta gyventi arba gyvena užsienio valstybėje ilgiau negu 6 mėnesius; pagal įstatymo 54 straipsnio 1 dalies 3 punktą leidimas nuolat gyventi panaikinamas, jeigu užsienietis gyvena ne Europos Sąjungos valstybėje narėje ilgiau negu 12 mėnesių iš eilės; pagal įstatymo 56 straipsnio 8 punktą leidimas nuolat gyventi panaikinamas, jeigu užsienietis gauna leidimą gyventi kitoje Europos Sąjungos valstybėje narėje.

arba studijuoti, būtų leidžiama kilmės valstybėje išbūti iki 24 mėnesių¹⁸ ir neprarasti teisės nuolat gyventi Lietuvoje. Tai reiškia, kad įstatymu bus įtvirtinta aukštos profesinės kvalifikacijos darbuotojų „atvirkštinės“ apykaitinės migracijos galimybė: jie galės judėti tarp Lietuvos ir kilmės valstybės, jeigu tik kilmės valstybėje nepraleis daugiau nei 24 mėnesius iš eilės. Ši įstatymo pataisa gali būti laikoma kaip tam tikras apykaitiškumą skatinantis elementas.

3. *Užsienietis kelis kartus juda tarp kilmės ir priimančiosios valstybių.* Lietuvoje kiekvienas naujas atvykimas laikomas pirmuoju (nelaikomas pakartotiniu atvykimu). Nors pagal kai kurias imigracijos schemas tam tikroms užsieniečių grupėms (aukštos kvalifikacijos darbuotojams ir darbuotojams, turinčių profesiją, kurios trūksta Lietuvoje) taikomos supaprastintos atvykimo procedūros, trumpesni prašymų nagrinėjimo terminai, tačiau jose nėra sąlygų, susijusių su pasikartojančiu judėjimu tarp užsienio valstybės ir Lietuvos, 4. *Lengvesnės pakartotinio atvykimo sąlygos.* Palengvinimų užsieniečiams, atvykstantiems į Lietuvą pakartotinai, nenumatyta, t.y., jeigu užsienietis pasibaigus leidimo laikinai gyventi Lietuvoje laikui išvyksta iš Lietuvos – kitas jo atvykimas vertinamas taip pat kaip ir pirmasis atvykimas – užsieniečio buvimo istorija Lietuvoje vertinama tik tiek, ar jis Lietuvoje nepadarė teisės pažeidimų, dėl kurių jam būtų uždrausta vėl atvykti.

Taigi didysis imigracijos į Lietuvą srautas vyksta laikinos migracijos forma, išskyrus atvejus, kai įvyksta spontaniška apykaitinė migracija. Visiems laikiniems migrantams taikomos vienodos taisyklės, išskyrus tam tikrus procedūrinius palengvinimus atskiroms migrantų grupėms (aukštos kvalifikacijos darbuotojams ir trūkstamų profesijų darbuotojams), o specialių programų, taisyklių ar priemonių, kurios būtų susijusios su grįžimo į kilmės valstybę ar pakartotinio atvykimo skatinimu, išskyrus jau minėtus atvejus, nėra.

Pagrindinis valstybės tikslas – užtikrinti, kad užsieniečiai nepažeistų teisėto atvykimo, buvimo ir gyvenimo sąlygų Lietuvoje. Atsakomybė už imigracijos taisyklių pažeidimus dažniausiai tenka patiems imigrantams (administracinės baudos¹⁹, neįleidimas, įpareigojimas išvykti iš Lietuvos ar išsiuntimas). Kviečiantiesiems asmenims atsakomybė taikoma daug rečiau: jeigu įrodoma, kad būtent šie asmenys pakvietė užsienietį atvykti į Lietuvą, iš jų gali būti pareikalauta padengti užsieniečio išsiuntimo iš Lietuvos išlaidas²⁰; taipogi gali būti taikoma administracinė atsakomybė asmenims už gyvenamojo

¹⁸ T.y. leidimai nuolat gyventi būtų panaikinami praėjus ne 12, o 24 mėnesiams iš eilės nuo užsieniečių išvykimo iš Lietuvos; žr. projekto 52 straipsnio 1 dalies 3 punktą.

¹⁹ Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 206 straipsnis.

²⁰ Įstatymo „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ 131 straipsnio 1 dalis.

ploto suteikimą neteisėtai Lietuvoje esantiems užsieniečiams²¹ ar darbdaviams už nelegaliai dirbanti užsienietį. Į nacionalinę teisę perkėlus 2009 m. birželio 18 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą 2009/52/EB, kuria numatomi sankcijų ir priemonių nelegaliai esančių trečiųjų šalių piliečių darbdaviams būtiniausi standartai, padengti užsieniečių išsiuntimo iš Lietuvos išlaidas turės darbdaviai, kurių kvietimu atvyko dirbti užsienietis.

2.3. Apykaitinės migracijos potencialo panaudojimas Lietuvoje

Siekiant plėtoti ir išnaudoti apykaitinės migracijos potencialą Lietuvoje, būtina išsiaiškinti tokios migracijos poreikį, nustatyti, kokiomis pagrindinėmis priemonėmis galėtų būti skatinama ši migracijos forma, bei pradėti diskusijas šia tema. Svarbu būtų atsižvelgti į šiuos pagrindinius elementus:

1. *Apykaitinės migracijos poreikio įvertinimas.* Svarbu išsiaiškinti, kuriose ekonomikos srityse galėtų būti taikomas apykaitinės migracijos modelis. Pavyzdžiui, galėtų būti skatinama specialistų, kurių Lietuvoje trūksta daugiau nei 2-3 pastaruosius metus ir kurie Lietuvoje jau yra dirbę, užsieniečių studentų, kurie Lietuvoje baigė studijas, apykaitinė migracija, sudaromos sąlygos antrąkart atvykti pagal palengvintą procedūrą. Lietuvos darbo biržos specialistai išvelgia apykaitinės migracijos elementų tarp trečiųjų šalių darbuotojų, kuriems reikalingas leidimas dirbti Lietuvoje. Pagal galiojančią tvarką maksimalus leidimo dirbti galiojimo laikas yra 2 metai²². Leidimas dirbti gali būti pratęsiamas esant gamybiniam būtinumui ir tik tuo atveju, jeigu jis buvo išduotas trumpesniam nei 2 metų laikotarpiui. Pasibaigus leidimo dirbti galiojimo laikui užsienietis privalo išvykti iš Lietuvos. Gauti naują leidimą gali praėjus ne mažiau kaip 1 mėnesiui. Kiekvienas atvykimas skaitomas kaip pirmas, todėl jau Lietuvoje dirbęs užsienietis, jei jis nori grįžti ar prailginti darbo leidimo terminą, turi išvykti iš šalies ir visą procedūrą pradėti iš naujo. Šis reikalavimas netaikomas tik aukštos kvalifikacijos darbuotojams bei darbuotojams, patenkantiems į trūkstamų profesijų sąrašą. Šie darbuotojai gali gauti naują/pakartotinį leidimą dirbti neišvykdami iš šalies (leidimo dirbti terminas su pratėsimu negali viršyti 4 metų). Kaip pažymi Lietuvos darbo biržos specialistai, didelė dalis užsieniečių, kurie jau dirbo Lietuvoje ir pasibaigus leidimo dirbti galiojimo terminui turėjo išvykti iš Lietuvos, kreipiasi dėl naujo leidimo praėjus mėnesiui. Šiai užsieniečių grupei apykaitinės migracija būtų labai naudinga. Darbdavių atstovai pastebi, kad antrąkart įdarbinant jau Lietuvoje dirbusį specialistą ir ypač pratęsiant darbo

²¹ Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 206² ir 206³ straipsniai.

²² Stažuotojams ir praktikantas leidimas dirbti išduodamas vieneriems metams.

leidimo galiojimą Lietuvoje jau esančiam darbuotojui, galėtų būti taikomos supaprastintos procedūros. Tai palengvintų tiek valstybės tarnautojų, tiek verslininkų, tiek ir pačių darbuotojų gyvenimą.

2. *Teisinio pagrindo sukūrimas.* Įvertinus poreikį, reikėtų kurti teisinį pagrindą tokiai migracijos formai skatinti. Tai reiškia, kad apykaitinės migracijos formos plėtrai nacionalinėje teisėje turi būti nustatytos atskiros taisyklės. Svarbu, kad šios taisyklės būtų aiškios, suprantamos ir jų įgyvendinimui nebūtų sukuriamas sudėtingas, daug laiko reikalaujantis ir nemažai išteklių naudojantis mechanizmas. Kuriant teisinį pagrindą, būtina nustatyti požymius, kurie apykaitinę migraciją išskirtų iš kitų migracijos formų, įvardinti teisinius instrumentus, naudojamus jai valdyti, taip pat parengti supaprastintą įleidimo tvarką užsieniečio pakartotinio atvykimo atveju, apsispręsti, ar asmuo, dalyvaujantis apykaitinėje migracijoje, buvimo Lietuvoje laikotarpiu turėtų teisę keisti savo teisinę padėtį (pvz., iš dalyvaujančiojo apykaitinėje migracijoje pereinama į dalyvaujantį laikinojoje migracijoje). Vienas apykaitinės migracijos ciklas turėtų būtų apribotas laike – pvz., gyvenimas užsienio valstybėje neturėtų trukti ilgiau kaip 4 metus²³.

Taip pat, kuriant teisinį pagrindą apykaitinei migracijai, gali būti naudojamos ir tarptautinės sutartys su trečiosiomis valstybėmis. Šioje srityje svarbu atsižvelgti į esamus Lietuvos santykius su trečiąja valstybe, Europos Sąjungos bendrąjį požiūrį į išorės santykius su konkrečia trečiąja valstybe. Pasirenkant konkrečias trečiąsias valstybes, su kuriomis ketinama apykaitinės migracijos klausimais sudaryti sutartis, Lietuvai būtų tikslinga svarstyti apie tokių sutarčių sudarymą, jei būtų apsispręsta tokias sutartis sudarinėti apskritai, su kaimyninėmis valstybėmis regione. Iš kitos pusės, ir trečioji valstybė gali siūlyti Europos Sąjungos valstybei narei, kartu ir Lietuvos Respublikai, sudaryti tokio pobūdžio sutartį, įvertindama tokios sutarties turėjimo teikiamus privalumus.

Teisinio pagrindo apykaitinei migracijai plėtoti sukūrimas sudarytų palankias sąlygas trečiųjų valstybių piliečių judėjimui į Lietuvą ir užkirstų kelią bei sumažintų trečiųjų valstybių piliečių nelegalios migracijos apimtį.

3. *Informacijos apie apykaitinę migraciją skleidimas.* Siekiant apykaitinės migracijos tikslų, svarbu, kad trečiosiose valstybėse, pirmiausia per Lietuvos diplomatinės atstovybes ir konsulines įstaigas trečiosiose valstybėse, būtų aktyviai skleidžiama informacija apie apykaitinės migracijos teikiamas galimybes. Rengiant ir skleidžiant tokią informaciją turėtų dalyvauti ir Lietuvos įmonės, įstaigos ir organizacijos. Informacijos pateikimas gali būti susijęs, pavyzdžiui, su aukštojo išsilavinimo

²³ Po 5 nuolatinio gyvenimo valstybėje metų tiek pagal Lietuvos, tiek pagal ES teisę užsieniečiai įgyja teisę įgyti nuolatinio (ilgalaikio) gyventojų statusą.

įgijimu Lietuvos mokymo įstaigose, įsidarbinimo galimybėmis ir tvarka įmonėse, kuriose trūksta darbo jėgos ir kviečiamų darbuotojų, turinčių atitinkamą profesinį pasirengimą, nepakanka Lietuvoje. Trečiosiose valstybėse Lietuva galėtų organizuoti vadinamąsias „darbo biržų“, „aukštojo mokslo ir profesinio išsilavinimo įgijimo“ dienas. Jų metu Lietuvos atstovai pristatytų siūlymus dėl galimybės įsidarbinti ar įgyti išsilavinimą Lietuvoje, taip pat galiojančios tvarkos nuostatas, pagal kurią trečiųjų valstybių piliečiai galėtų atvykti vienu ar kitu tikslu į Lietuvą. Šios priemonės vykdymas parodytų Lietuvos suinteresuotumą, kad konkrečios trečiosios valstybės piliečiai vyktų būtent į jos, o ne į kitos valstybės narės, įmones, įstaigas ar organizacijas, tiek darbo, tiek ir išsilavinimo įgijimo tikslais.

4. *Trečiųjų valstybių piliečių išipareigojimo grįžti į kilmės valstybę užtikrinimas.* Trečiųjų valstybių piliečių grįžimas į savo kilmės valstybę, pasinaudojus apykaitinės migracijos galimybėmis, yra svarbi šios migracijos rūšies dalis. Todėl būtina sukurti tiek priemones, kurios skatintų užsieniečius savanoriškai nepažeisti grįžtamosios migracijos principo grįžti į savo kilmės valstybę, tiek ir priemones, skirtas atgrasyti ir bausti asmenis, kurie piktnaudžiautų grįžtamosios migracijos schema. Įsipareigojimą nepažeisti tvarkos galėtų priimti raštu pats trečiosios valstybės pilietis arba jis galėtų būti įtvirtintas tarptautine sutartimi tarp Lietuvos Respublikos ir trečiosios valstybės, kurių piliečiams būtų taikoma apykaitinės migracijos schema. Šiuo metu Lietuvos Respublika readmisijos nuostatas įgyvendina su Rusijos Federacija bei Ukraina. Tačiau kol kas šis klausimas galutinai nėra išspręstas su Baltarusijos Respublika. Derybos vyksta ir su kai kuriomis trečiosiomis valstybėmis, tačiau žymios pažangos dėl readmisijos sutarčių sudarymo nėra (pvz., su Kazachstanu). Nesant readmisijos sutarčių su trečiosiomis valstybėmis ir išaugus nelegalių migrantų iš trečiosios valstybės į Lietuvą skaičius, pasinaudojimo apykaitinės migracijos mechanizmu galimybės tos trečiosios valstybės piliečiams taptų labai apribotos.

5. *Protų nutekėjimo problemos sprendimas.* Bet kuri valstybė, kuri susiduria su didesniu savo valstybės piliečių išvykimu į kitas valstybes, patiria vadinamąją „protų nutekėjimo“ problemą. Dažniausiai ji pasireiškia aukštos kvalifikacijos specialistų išvykimu į aukštesnio ekonominio išsivystymo valstybes ieškant geriau apmokamo darbo. Šis reiškinys gali būti stebimas ir įgyvendinant apykaitinės migracijos schemą su trečiosiomis valstybėmis. Siekiant švelninti šią problemą, į apykaitinę migraciją reikėtų įtraukti kuo mažiau atitinkamos profesinės kvalifikacijos darbuotojų, kurių trūksta tam tikruose trečiosios valstybės ūkio sektoriuose. Net jei ir būtų įtraukti tokie darbuotojai, reikia užtikrinti, kad jie, remiami kilmės valstybės, turėtų palankias galimybes grįžti.

Dar vienas svirtas, kuris galėtų sulaikyti protų nutekėjimą, yra Europos Sąjungos valstybės narės, kartu ir Lietuvos, parama aukštos kvalifikacijos specialistams likti dirbti trečiojoje valstybėje pasinaudojus apykaitinės migracijos teikiamomis galimybėmis (pvz., įgyvendinant trečiojoje valstybėje vystomojo bendradarbiavimo programas). Čia yra svarbi ir trečiosios valstybės pozicija dėl atitinkamos paramos, suteikiančios galimybes stabilizuoti aukštos kvalifikacijos specialistų išvykimą iš valstybės, gavimo. Faktiškai trečioji valstybė turi identifikuoti tuos ūkio sektorius, kuriuose pasireiškia opi specialistų problema, ir tokia informacija keistis su Europos Sąjungos valstybe nare, siūlančia arba kuriai trečioji valstybė siūlo taikyti apykaitinės migracijos schemą.

6. *Reintegracijos programų trečiosiose valstybėse vystymas.* Apykaitinės migracijos sėkmė žymia dalimi gali priklausyti ir nuo vadinamųjų reintegracijos programų trečiosiose valstybėse vystymo. Akivaizdu, kad trečiosios valstybės pilietis, negavęs tinkamos pagalbos iš savo kilmės valstybės, gali pakeisti motyvaciją dėl grįžimo ir siekti toliau likti valstybėje narėje. Reintegracija iš esmės turėtų užtikrinti tinkamą informacijos teikimą apie grįžimo į kilmės valstybę sąlygas – įsidarbinimą, savo verslo įsteigimą arba jo perkėlimą iš valstybės narės, kurioje jis dirbo, į kilmės valstybę, įgyto išsilavinimo panaudojimo galimybes, gautų valstybėje narėje pajamų už darbą perkėlimą į savo kilmės valstybės bankus, įgyto turto pervežimą ir pan. Grįžtančiajam į savo kilmės valstybę galėtų būti sudarytos ir palankios sąlygos įsikurti. Pavyzdžiui, aptariant piniginių lėšų perkėlimą į kilmės valstybės bankus, turėtų būti taikomi minimalūs mokesčiai, turto pervežimui – minimalūs arba nuliniai muito tarifai. Kilmės valstybė grįžtantiems iš kitų valstybių narių galėtų teikti lengvatas įsigyjant būstą arba žemę būsto statybai, gaunant kreditus perkeliama į kilmės valstybę verslo plėtrai. Prie reintegracijos programų tam tikra dalimi gali prisidėti ir Europos Sąjungos valstybė narė, kurioje trečiosios valstybės pilietis dirbo, užsiėmė verslu ar įgijo išsilavinimą. Tai padėtų stiprinti ekonominius ryšius su kilmės valstybe, gerinti apykaitinės migracijos aplinką bei pasitikėjimą joje dalyvaujančiais asmenimis ir tuo, kad ši migracijos rūšis nebus naudojama piktnaudžiavimo tikslais.

2.4. Laikinosios ir apykaitinės migracijos privalumai ir trūkumai

Apykaitinė migracija teikia naudą visoms joje dalyvaujančioms pusėms – ir priimančiai valstybei, ir kilmės valstybei, ir pačiam migrantui. Pirmiausia, trečiųjų valstybių piliečiai, laikinai atvykę dirbti ar užsiimti kita darbine veikla Lietuvoje, persiunčia nemažas pinigų sumas – pinigines perlaidas – kilmės valstybėse likusiems šeimos nariams, giminaičiams. Šios pinigines perlaidos gali prisidėti prie tos valstybės vidaus vartojimo augimo, naudojamos kaip galimos investicijos – skatinti gamybos apimčių

didėjimą, naujų darbo vietų kūrimą, socialinėje ir sveikatos apsaugos srityje – paslaugų kokybės gerėjimą, švietimo srityje – išsilavinimo lygio kilimą. Deja, Lietuvoje nėra paskelbta statistinių duomenų apie pinigines perlaidas į trečiąsias valstybes. Todėl jos apimtis bei galimą poveikį migranto kilmės valstybei būtų sunku vertinti

Priimanti valstybė laimi tai, kad, esant darbo jėgos trūkumui, šis trūkumas gali būti pašalintas laikinos grįžtamosios ar apykaitinės migracijos dėka. Tai leidžia toliau sėkmingai plėtoti priimančioje valstybėje gamybą, prekybą ir kitus ūkio sektorius.

Dalyvaujantys laikinojoje grįžtamojoje ar apykaitinėje migracijoje trečiųjų valstybių piliečiai savotiškai yra tam tikrų vertybių „eksportuotojai“ iš valstybių, kuriose jie dirba arba užsiima verslu, kelia kvalifikaciją, siekia gauti aukštojo mokslo diplomą ir pan. Jų pagalba į kilmės valstybę perduodamos žinios, naujovės, kontaktai. Kartu keliauja ir investicijos, ir prekybos ryšiai, ir pažangios technologijos. Tokiu būdu nauda yra abipusė – ir valstybei, kurioje migrantas yra laikinai apsistojęs, ir jo kilmės valstybei, nes gali stiprėti prekybiniai bei ekonominiai ryšiai tarp šių valstybių. Investicijos, verslo perkėlimas, prekybos ryšių stiprinimas kuria naujas darbo vietas, didina gamybos apimtis, surenkama daugiau mokesčių valstybėje, kurie nukreipiami į visuomenei svarbias gyvenimo sritis – švietimą, socialinę bei sveikatos apsaugą.

Praturtėja ir pats migrantas, kuris be gaunamų didesnių pajamų, nei kilmės valstybėje, įgyja naujų žinių, įgūdžių, išmoksta užsienio kalbą, išsiplečia jo socialinis bendravimo tinklas.

Be teigiamų apykaitinės ir laikinosios migracijos aspektų reikia pabrėžti ir neigiamus. Tai, visų pirma, žmoniškojo kapitalo netekimas arba „protų nutekėjimas“. Tačiau tinkamai valdant „protų nutekėjimo“ procesą, kilmės valstybė gali gauti žymiai daugiau naudos, nei ribodama savo valstybės piliečių laikiną išvykimą į kitas ekonomiškai stipresnes valstybes. Antras svarbus neigiamas apykaitinės ar laikinos migracijos požymis – tai galimas piktnaudžiavimas migracijos galimybėmis, patekimas į nusikalstamų organizacijų ar nusikaltėlių tinklus (pvz., nelegalių firmų veikla siūlant trečiųjų valstybių piliečius įdarbinti užsienyje). Tokiu atveju valstybių teisėsaugos institucijų bendradarbiavimas turi būti stiprinamas, ypač keitimosi informacija srityje.

2.5. Bendradarbiavimas su trečiosiomis valstybėmis

Lietuvos dvišalis bendradarbiavimas migracijos klausimais su trečiosiomis valstybėmis nėra labai aktyvus. Daugiausiai dvišalių sutarčių Lietuva sudariusi neteisėtai esančių užsieniečių readmisijos klausimais²⁴. Šios sutartys skirtos neigiamoms migracijos pasekmėms šalinti – į kilmės valstybes gražinti užsieniečius, kurie neteisėtai atvyksta arba neteisėtai pasilieka Lietuvoje.

Lietuvos Respublikos sudaryta tarptautinė sutartis – Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir Kanados Vyriausybės susitarimas dėl jaunimo mainų²⁵, – galėtų būti laikoma sutartimi, skatinančia laikiną migraciją. Vadovaujantis jos nuostatomis, Lietuvos Respublika Kanados piliečiams, turintiems teisę pasinaudoti šiuo susitarimu ir gavusiems daugkartinę nacionalinę vizą, neatsižvelgdama į padėtį darbo rinkoje išduoda leidimą laikinai gyventi ir leidimą dirbti jų teisėto buvimo laikotarpiui, jei jie tenkina visus Lietuvos Respublikos imigracijos reikalavimus. Įsigaliojus susitarimui, jauni Lietuvos Respublikos piliečiai taip pat įgyja teisę padirbėti ir pasisemti žinių Kanadoje, atitinkamai, jauni kanadiečiai gali lankytis Lietuvos Respublikoje. Susitariančios valstybės sutarė sudaryti sąlygas jauniems (18-35 m. amžiaus) piliečiams papildyti jų universitetines ir neuniversitetines studijas, įgyti darbo patirties, taip pat tobulinti kitos valstybės kalbos mokėjimą, geriau pažinti tos valstybės kultūrą ir visuomenę ir tokiu būdu skatinti abiejų valstybių savitarpio supratimą. Pagal šią sutartį vykianti migracija nors ir turi apykaitinės migracijos bruožų (ja kiekvienam jaunuoliui leidžiama pasinaudoti 2 kartus), visgi negali būti laikoma apykaitine migracija, nes joje nėra nuostatų, palengvinančių antrąjį (pakartotinį) atvykimą ar įpareigojančių sugrįžti būtent į kilmės valstybę.

2010 m. spalio 20 d. pasirašytas, tačiau dar neįsigaliojo Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir Baltarusijos Respublikos Vyriausybės susitarimas dėl Lietuvos Respublikos ir Baltarusijos Respublikos pasienio gyventojų kelionių tvarkos, derinamas analogiškas susitarimas su Rusijos Federacija²⁶. Šie susitarimai pasienio gyventojams suteiks galimybę vykti į kitos valstybės pasienio teritoriją ekonominiiais, kultūriniais ar kitokiais tikslais. Pagal šiuos susitarimus vykianti migracija turės daugiau apykaitinės migracijos požymių (cikliškumas, grįžimas į kilmės valstybę), tačiau jai trūks kelių kitų požymių – pakartotinis vietinio eismo per sieną leidimas bus išduodamas tokiomis pačiomis sąlygomis kaip pirmasis, o užsienio valstybėje pasienio gyventojai kiekvieno apsilankymo metu

²⁴ 7 sutartys su Ukraina, Šveicarija, Islandija, Kroatija, Rusija, Moldova, Armėnija.

²⁵ Įsigaliojo 2010 m. spalio 1 d., Žin., 2010, Nr. 92-4864.

²⁶ Šie susitarimai parengti vadovaujantis 2006 m. gruodžio 20 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentu (EB) Nr. 1931/2006, nustatančiu vietinio eismo per valstybių narių išorines sausumos sienas taisykles ir iš dalies keičiančiu Šengeno konvencijos nuostatas.

negalės praleisti daugiau nei 3 mėnesius (t. y. nepateks į Lietuvos gyventojų sąrašus). Šis leidimas nesuteiks teisės užsiimti jokia veikla Lietuvoje. Jis leis tik atvykti ir paviešėti/pabūti Lietuvoje. Be to, tokie atvykimai negali būti laikomi migracija, nes atvykstantys užsieniečiai nepakeis savo gyvenamosios vietos ir statuso.

Lietuva taip pat turi pasirašiusi dvi dvišalės sutartis su trečiosiomis šalimis dėl įdarbinimo ir keitimosi stažuotojais - 1995 metais pasirašytas Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir Ukrainos Vyriausybės susitarimas dėl abipusio piliečių įdarbinimo bei 1999 metais pasirašytas Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir Rusijos Federacijos susitarimas dėl piliečių laikino darbo. Sutartyse nėra numatyta apykaitinės migracijos formų. Abi sutartys numato, kad darbuotojai, kurie į Lietuvą atvyksta atlikti darbų pagal rangos sutartis, turi būti aukštos kvalifikacijos. Sutartys taip pat numato tam tikrus socialinius saugiklius, kurie nebūtų taikomi kitų valstybių piliečiams, pvz., numatyta, kad jei darbdavys nutraukė savo ūkinę veiklą arba atleidžia darbuotoją dėl etatų mažinimo, darbuotojui priklauso kompensacijos, Rusijos Federacijos darbuotojai, kurie atleidžiami dėl etatų ar dėl ūkinės veiklos nutraukimo, turi teisę sudaryti sutartį su kitu darbdaviu, darbdaviai taip pat yra įpareigoti savo lėšomis organizuoti darbo vietoje mirusio darbuotojo palaikų pargabenimą.

Būtina paminėti, kad abi sutartys sudarytos dar tuomet, kai darbo migracija dar nebuvo reguliuojama pakankamai lanksčiai. Šiuo metu šios dvišalės sutartys taikomos labai ribotai, nes šių šalių piliečiai, atvykdami dirbti, naudojami bendra teisės aktų nustatyta tvarka, kuri daugeliu atveju yra lankstesnė nei sutartyje išdėstytos nuostatos. Todėl šios sutartys šiuo metu daugiausia naudojamos kaip kompetentingų institucijų bendradarbiavimo pagrindas.

Lietuvos Respublika prisijungusi prie Europos Sąjungos judumo partnerių su Gruzija ir Moldova, tačiau šiuo metu jos veiksmų planas apsiriboja informacijos įsidarbinimo klausimais teikimu ir Gruzijos bei Moldovos įdarbinimo tarnybų administracinių gebėjimų stiprinimu. Įgyvendinti ir plėsti veiksmų planą judumo partnerystėse Lietuvai sutrukdė prasidėjusi ekonominė krizė, dėl kurios žymiai sumažėjo galimybių bei skiriamų išteklių dalyvauti tarptautiniuose projektuose. Tačiau ateityje, pagerėjus ekonominei situacijai, Lietuva, atsižvelgdama į bendradarbiavimo su trečiosiomis valstybėmis svarbą migracijos srityje, neatsisako dalyvauti judumo partnerystės projektuose, ypač su regiono kaimyninėmis valstybėmis. Toks bendradarbiavimas yra naudingas tiek priimančiai valstybei, tiek ir trečiajai valstybei migracijos ir su ja susijusiose – užimtumo, socialinės ir sveikatos apsaugos, švietimo – srityse. Kartu būtų užtikrinamas ir bendradarbiavimas tarp valstybių teisėsaugos institucijų kovojant su nelegalia migracija ir prekyba žmonėmis.

2.6. Kiti aspektai

Lietuvoje nevykdomos imigrantų apklausos ir neatliekami tyrimai, kurie leistų įvertinti į Lietuvą atvykstančių laikinų migrantų ateities ketinimus. Todėl apie tai, kur migrantai paprastai vyksta iš Lietuvos – ar grįžta į kilmės valstybę, ar vyksta į kitas ES valstybes nares ar trečiąsias valstybes, – būtų galima vertinti tik iš statistikos, tačiau ir statistiką šiuo klausimu gauti sudėtinga.

Pagal Gyvenamosios vietos deklaravimo įstatymą asmenys, deklaruodami gyvenamąją vietą, turi nurodyti savo pilietybę ir valstybę, iš kurios atvyko, o išvykdami iš Lietuvos – valstybę, į kurią vyksta. Jeigu visi migrantai laikytųsi šio nurodymo, būtų galima surinkti patikimus duomenis apie migrantų srautus. Kol kas tokia turima statistika neapdorojama ir neskelbiama.

Dėl tos pačios priežasties sunku sekti ir Lietuvoje teisėtai gyvenančių trečiųjų šalių piliečių laikiną ar apykaitinę migraciją į kitas Europos Sąjungos valstybes nares. Pagal ilgalaikių gyventojų direktyvą 2003/109/EB valstybės turi informuoti viena kitą apie ilgalaikius gyventojus, atvykstančius iš kitos Europos Sąjungos valstybės narės, tačiau keitimasis informacija dėl įvairių priežasčių²⁷ stringa ir neparodo tikrojo ilgalaikių gyventojų judumo tarp Lietuvos ir kitų Europos Sąjungos valstybių narių masto.

3. Duomenys apie apykaitinę ir laikinąją migraciją

Dėl šio tyrimo 2.4 dalyje minėtų priežasčių Lietuvoje statistika apie apykaitinę trečiųjų šalių piliečių migraciją nerengiama arba nepateikiama taip, kad atskleistų apykaitinės migracijos mastus. Todėl visi duomenys, pateikiami valstybės institucijų, parodo tik laikinąją migraciją.

Išsamiai laikinosios migracijos statistika pateikiama ir paaiškinama Europos migracijos tinklo Lietuvos informacijos centro rengiamose metinėse migracijos ir prieglobsčio statistikos ataskaitose bei 2010 metų studijoje „Darbo jėgos migracija: poreikis ir politika Lietuvoje“. Šioje studijoje pateiksime tik keletą pagrindinių skaičių.

²⁷ Spėjame, kad yra dvi pagrindinės priežastys: 1) patys migrantai nepraneša valstybių institucijoms, kad kitoje ES valstybėje narėje yra įgiję ilgalaikio gyventojų statusą; 2) pačios institucijos, nagrinėjančios migrantų prašymus, dėl įvairių priežasčių nepraneša kitų ES valstybių narių institucijoms apie tai, kad pas jas atvyko tų ES valstybių narių ilgalaikiai gyventojai.

Naudojantis mobilumo Europos Sąjungos valstybių narių teritorijoje galimybėmis, šių valstybių teritorijoje teisėtai gyvenantys trečiųjų valstybių piliečiai dalyvauja apykaitinėje migracijoje. Migracijos departamento prie Vidaus reikalų ministerijos vertinimu, 2009 m. atvykusių į Lietuvą iš kitų Europos Sąjungos ir Europos laisvosios prekybos asociacijos valstybių narių trečiųjų valstybių piliečių skaičius neviršijo 10 (manyta, kad dauguma jų atvyko šeimos susijungimo pagrindu, ir tai nebūtų laikytina apykaitine migracija), o išvykusių iš Lietuvos Respublikos skaičius – priešinga kryptimi – gali siekti iki 50. Tikslesnius šios migracijos duomenis galima bus gauti 2011 m., nes Užsieniečių registre tik 2009 m. rugsėjo mėnesį buvo atlikti tam tikri pakeitimai ir papildymai, suteikiantys galimybes rinkti tikslesnius duomenis apie užsieniečių migraciją (pagal išduotas nacionalines visas, leidimus gyventi).

Daugiau duomenų turima apie trečiųjų valstybių piliečių atvykimą į Lietuvos Respubliką iš trečiųjų valstybių bei išvykimą iš Lietuvos Respublikos į minėtas valstybes. Remiantis Migracijos departamento prie Vidaus reikalų ministerijos duomenimis, 2005-2009 m. į Lietuvą trečiųjų valstybių piliečiai atvyko ir leidimus gyventi gavo šiais pagrindais:

Lentelė Nr. 1: Išduoti/ pratęsti leidimai laikinai gyventi Lietuvoje pagal atvykimo priežastis, 2005-2009m.:

Priežastis	2005		2006		2007		2008		2009	
	Išduota	Pratęsta	Išduota Pratęsta	Išduota Pratęsta	Išduota	Pratęsta	Išduota	Pratęsta	Išduota	Pratęsta
Šeimos susijungimas	477	1907	2917	3800	752	3726	774	3711		
Darbas	525	735	1723	2708	3140	1984	1257	2686		
Užsiėmimas teisėta veikla	119	380	548	663	252	593	429	764		
Mokslai	225	488	853	999	174	1267	433	1029		
Kita	219	793	1055	649	120	384	93	593		
Iš viso	1565	4303	7096	8819	4438	7954	2986	8783		

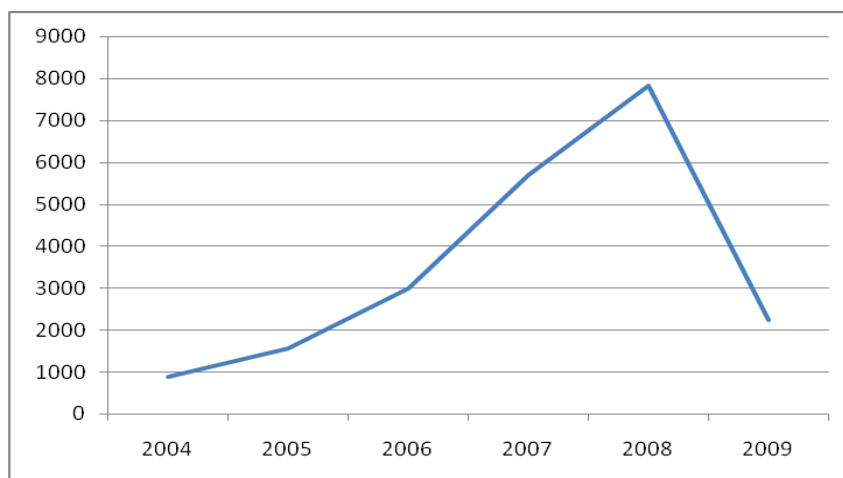
Šaltinis: Migracijos departamentas

Be to, Lietuvos Respublika dar išduoda nacionalines daugkartines D visas, kurios suteikia teisę trečiųjų šalių piliečiams būti Lietuvos Respublikos teritorijoje ilgiau nei 3 mėnesius darbo, mokymosi ar kitos teisėtos veiklos vykdymo Lietuvos Respublikoje tikslais. 2008 buvo išduota 4994, 2009 – 2279, 2010 – 1744 tokių nacionalinių daugkartinių vizų.

Nėra galimybių tiksliai nurodyti, kiek trečiųjų valstybių piliečių pagal šios migracijos kryptį galėtų būti priskirti prie atvykusių pagal laikinos grįžtamosios migracijos požymius, nes tokia apskaita nėra tvarkoma. Tačiau, įvertinus atvykimo į Lietuvos Respublikos tikslą pagal leidimo laikinai gyventi Lietuvos Respublikoje išdavimo pagrindus, tikėtina, kad laikinos grįžtamosios migracijos požymius atitiktų atvykę dirbti pagal darbo sutartį, studijuoti ar mokytis, kurių absoliuti dauguma yra atvykę iš Europos valstybių (Baltarusija, Rusija, Ukraina).

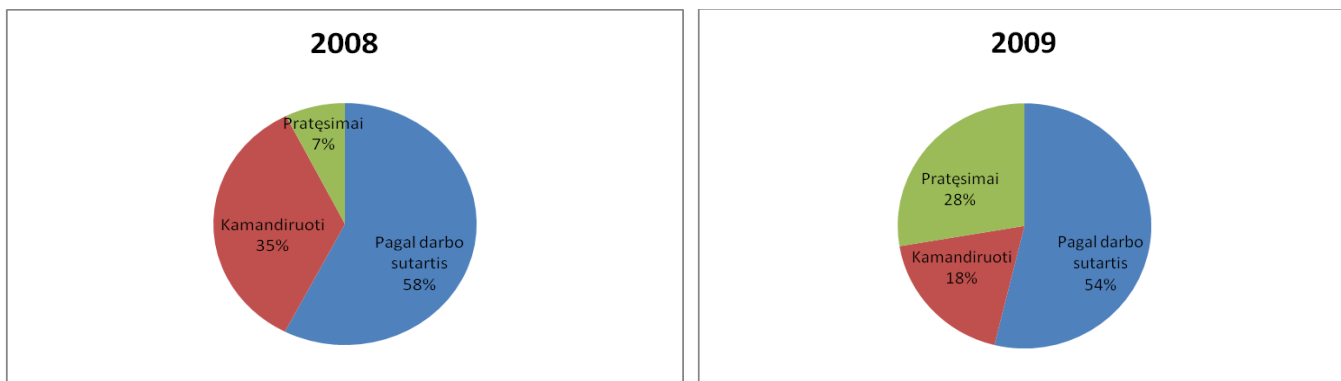
Lietuvos darbo biržos, kuri išduoda leidimus dirbti trečiųjų šalių piliečiams duomenimis, Lietuvoje pastebima tam tikra faktinė darbuotojų iš trečiųjų šalių apykaitinė migracija. Nemaža dalis darbuotojų, kurie turėjo leidimą dirbti Lietuvoje, jam pasibaigus išvyksta ir praėjus įstatyme numatytam laikui (1-3 mėn.) vėl grįžta į Lietuvą ir gauna naują leidimą dirbti. Žemiau pateikiama darbo leidimų statistika.

Grafikas Nr. 1: 2004-2009 m. išduotų leidimų dirbti skaičius

Šaltinis: Lietuvos darbo birža

Grafikas Nr. 2: 2008-2009 išduotų leidimų gyventi analizė

Šaltinis: Lietuvos darbo birža

Kaip nurodė Lietuvos darbo biržos specialistai, didelė dalis užsieniečių darbuotojų pasibaigus leidimui dirbti grįžta į savo kilmės valstybę ir praėjus tam tikram laikui vėl kreipiasi dėl darbo leidimo išdavimo. Be to, absoliuti dauguma pakartotinai išduodamų leidimų dirbti yra išduodama užsieniečiams, kurių specialybių Lietuvoje trūksta. Todėl galime daryti spėjimą, kad šie užsieniečiai pakliūtų į apykaitinės migracijos reguliavimo sritį ir galėtų pasinaudoti jos teikiama nauda. Reikia pabrėžti, kad jau šiuo metu, užsieniečiai, turintys į trūkstamų Lietuvoje specialybių sąrašą įtrauktą specialybę, leidimus dirbti gali prasitęsti neišvykdami iš šalies. Visi kiti turi išvykti ir dėl naujo leidimo gali kreiptis praėjus nemažiau kaip mėnesiui.

Kiek priešinga situacija klostosi su trečiųjų valstybių piliečių, teisėtai gyvenančių Lietuvoje, išvykimo į trečiąsias valstybes apimčių apskaita. Kaip rodo praktika, trečiųjų valstybių piliečiai, turintys teisę nuolat gyventi Lietuvoje²⁸, išvykdami iš Lietuvos ilgesniam kaip 183 dienų laikotarpiui, privalo deklaruoti išvykimą. Tačiau realiai tai nėra daroma, baiminantis, kad Lietuvoje išvykimo deklaravimo atveju gali netekti teisės joje gyventi, nors įstatymas „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ numato šio leidimo išsaugojimo garantijas, jei išvykimo terminas neviršija 12 mėnesių iš eilės. Manytina, kad trečiųjų valstybių piliečių vykimo pagal apykaitinės migracijos požymius iš Lietuvos į trečiąsias valstybes apimtis yra nedidelės ir daugiausia yra nukreiptos į kaimynines valstybes, iš kurių šie piliečiai yra kilę (Baltarusija, Rusija ir Ukraina).

Atsižvelgiant tiek į Europos Sąjungos, tiek ir į Lietuvos interesus, šiuo metu tik dviem apykaitinės migracijos rūšims yra siekiama skirti didesnę dėmesį. Pirma, tai trečiųjų valstybių piliečių,

²⁸ 2010 m. pradžioje Lietuvos Respublikoje ilgalaikio gyventojų leidimą gyventi Europos Bendrijoje turėjo 19 592 trečiųjų valstybių piliečiai.

gyvenančių Europos Sąjungos valstybėse narėse, apykaitinei migracijai, kai vykstama į trečiąją valstybę, ir, antra, tai trečiųjų valstybių piliečių, gyvenančių kilmės valstybėse, apykaitinei migracijai, kai vykstama į vieną iš Europos Sąjungos valstybių narių.

4. Išvados

Apykaitinės migracijos samprata Lietuvoje nėra apibrėžta. Apykaitinės migracijos sąvoka minima tik Lietuvos imigracijos politikos gairėse ir suprantama tik kaip vienas migracijos ciklas, t.y. užsieniečių laikinas atvykimas ir išvykimas. Gairėse apykaitinei migracijai siūloma teikti prioritetą ir užtikrinti, kad trečiųjų šalių piliečiai neturėtų galimybių pasilikti šalyje pasikeitus situacijai darbo rinkoje. Apykaitinė migracija šiame dokumente suvokiama greičiau kaip grįžtamoji migracija.

Lietuva neturi apykaitinės migracijos schemų. Visos imigracijos schemas skirtos laikinajai imigracijai. Šiuo metu Lietuvoje nėra taikomos palengvintos procedūros atvykstantiems antrą ar daugiau kartų. Kiekvienas atvykimas į Lietuvą yra laikomas kaip pirmas.

Apykaitinės migracijos samprata Lietuvoje yra naujas dalykas. Nėra išsiaiškintas tokios migracijos rūšies poreikis ir galimas taikymas. Nėra sukurta teisinė sistema. Apykaitinė migracija tik pamažu ateina į Lietuvos politinį diskursą. Tačiau šios studijos metu išryškėjo viena užsieniečių grupė, kuriai sėkmingai galėtų būti taikoma apykaitinės migracijos schema, t.y. trečiųjų šalių darbuotojai, kurie atvyksta dirbti į Lietuvą, pasibaigus leidimo dirbti terminui privalo išvykti iš šalies ir nori vėl grįžti dirbti į Lietuvos Respubliką. Sekantis jų atvykimas galėtų būti supaprastintas ir galėtų būti priskirtas apykaitinei migracijai.

Politikos formuotojai išvelgia galimus apykaitinės migracijos privalumus bei trūkumus ir yra linkę diskutuoti šia tema. Įvertinus apykaitinės migracijos teigiamus ir neigiamus aspektus, būtų galima svarstyti šios migracijos įteisinimo Lietuvos teisinėje sistemoje klausimą. Atitinkamomis nuostatomis galėtų būti papildytas Lietuvos Respublikos įstatymas „Dėl užsieniečių teisinės padėties“. Tai galima būtų padaryti įvedus atskirą laikino gyvenimo pagrindą, susijusį su darbu ar mokymusi, kuris būtų apibrėžtas kaip apykaitinės migracijos rezultatas. Trečiųjų valstybių piliečiams, atvykstantiems pagal apykaitinės migracijos schemą, galėtų būti išduodamos nacionalinės vizos arba leidimai laikinai gyventi Lietuvoje. Bendras trečiosios valstybės piliečiui nustatytas buvimo ir gyvenimo Lietuvoje laikas neturėtų viršyti 4 metų. Taip pat turi būti nustatytos supaprastinto trečiųjų valstybių piliečių įleidimo į Lietuvos Respubliką sąlygos jų pakartotinio atvykimo atvejais.

Ekspertų nuomonės dėl galimos apykaitinės migracijos modelio išsiskiria. Vieni mano, kad buvimo ar gyvenimo laikotarpis priimančioje valstybėje turint nacionalinę vizą ar leidimą laikinai gyventi, gautus dėl dalyvavimo apykaitinės migracijos schemeje, neturėtų būti pratęsiamas, išskyrus atvejus, kai atsiranda nuo asmens nepriklausančių aplinkybių, trukdančių grįžti į savo kilmės valstybę arba kai atsiranka kitas pagrindas gauti leidimą laikinai gyventi (pvz., šeimos susijungimas). Trečiųjų valstybių piliečiams, kurie atvyktų pagal apykaitinės migracijos schemą, nebūtų suteikta teisė į šeimos susijungimą. Remiantis Europos Sąjungos teisyne, minėta teisė suteikiama tik tiems trečiųjų valstybių piliečiams, kurie buvimo valstybėje turi teisę gyventi 1 metus ar ilgiau ir turi pagrįstas nuolatinio gyvenimo valstybėje perspektyvas. Tokiu atveju apykaitinė migracija būtų aiškiai atskirta nuo kitų migracijos rūšių, kurios leidžia trečiųjų valstybių piliečiams pasilikti gyventi valstybėje neterminuotai (pvz., aukštos kvalifikacijos specialistai, mokslininkai ir t.t.), kartu ir nuo laikinos migracijos, kuomet trečiųjų valstybių piliečiams suteikiamos pagrįstos perspektyvos likti gyventi valstybėje. Trečiosios valstybės piliečiui, dalyvaujančiam apykaitinės migracijos schemeje, neturėtų būti privaloma dalyvauti valstybės vykdomoje užsieniečių integracijos programoje. Kreipimasis į atitinkamas priimančios valstybės institucijas dėl socialinės paramos suteikimo būtų laikomas vienu iš teisės būti ar gyventi panaikinimo pagrindų trečiosios valstybės piliečiui. Kiti mano, kad praktiškai apykaitinė migracija galėtų būti kaip „testas“ ir peraugti į nuolatinę migraciją esant atitinkamoms sąlygoms net jeigu tai ir prieštarauja pačiai apykaitinės migracijos esmei. Tikėtina, kad užsienietis, pasinaudojęs apykaitinės migracijos schema ir įvertinęs savo integracijos galimybes, galėtų geriau prisitaikyti, integruotis ir tapti pilnateisiu gyventoju. Politikos formuotojai taip pat nurodo, kad mažai kvalifikuotų ar nekvalifikuotų trečiųjų valstybių piliečių, kurie atvyktų pasinaudodami apykaitinės migracijos schema, apsigyvenimas Lietuvoje nebūtų laikomas pozityviu reiškiniu dėl jų nežymaus indėlio į valstybės gerovės augimą. Be to, kaip rodo užsienio valstybių patirtis, su šios kategorijos trečiųjų valstybių piliečiais dažniausiai kyla problemų priimančioje valstybėje dėl jų nepakankamos arba negatyvios motyvacijos integruotis į visuomenę. Tokiu būdu apykaitinės migracijos dalyvis, pasibaigus buvimo valstybėje laikotarpiui darbo ar kitais tikslais, privalėtų išvykti iš valstybės. Jei trečiosios valstybės pilietis pageidautų gauti leidimą gyventi Lietuvoje, tai jis privalėtų padaryti tik gyvendamas užsienyje.

Be to, reikėtų daugiau dėmesio skirti apykaitinės migracijos ir laikinos grįžtamosios migracijos stebėsenai: šiuo tikslu sisteminti, analizuoti statistinius duomenis ir stebėti migracijos srautus. Gauta medžiaga padėtų kurti apykaitinės migracijos schemas, kad jos kuo labiau atitiktų Lietuvos poreikius ir migracijos tendencijas.

Literatūros sąrašas

Teisės aktai:

1. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas dėl Bendrijos migracijos statistikos ir tarptautinės apsaugos statistikos, 2007/862/EB;
2. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva dėl Europos Sąjungos piliečių ir jų šeimos narių teisės laisvai judėti ir gyventi valstybių narių teritorijoje, 2004/38/EB;
3. Europos Tarybos aukštos kvalifikacijos darbuotojų direktyva, 2009/50/EB.
4. Europos Tarybos direktyva dėl trečiųjų valstybių piliečių, kurie yra ilgalaikiai gyventojai, statuso, 2003/109/EB;
5. Europos Tarybos reglamentas dėl laisvo darbuotojų judėjimo Bendrijoje, 1968/1612/EB;
6. Gyvenamosios vietos deklaravimo įstatymas, Žin., 1998, Nr. 66-1910;
7. Įstatymas „Dėl užsieniečių teisinės padėties“, Žin., 2004, Nr. 73-2539;
8. Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodeksas, Žin., 1985, Nr. 1-1;
9. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2008 m. gruodžio 13 d. nutarimas „Dėl Lietuvos imigracijos politikos gairių patvirtinimo“, Nr. 1317, Žin., 2008, Nr. 143-5706;
10. Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir Kanados Vyriausybės susitarimas dėl jaunimo mainų, Žin., 2010, Nr. 92-4864;